

Петрович Л. І.

старший викладач кафедри сучасних мов, Навчально-науковий гуманітарний
інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала
Макарова (Україна, Миколаїв), lubov.ivanivna@gmail.com

Гарбар І. В.

старший викладач кафедри сучасних мов, Навчально-науковий гуманітарний
інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала
Макарова (Україна, Миколаїв), garbar.iv@i.ua

Гарбар А. І.

старший викладач кафедри сучасних мов, Навчально-науковий гуманітарний
інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала
Макарова (Україна, Миколаїв), gar-bar@i.ua

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА МОВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

У статті проаналізовано сучасні проблеми функціонування української мови та мов національних меншин, причини виникнення цих проблем та шляхи їх розв'язання.

Визначено, що пріоритетним завданням мовної політики України є механізми реалізації й регулювання мовного законодавства, розроблення нових проектів документів з покращення вивчення української мови як державної та створення оптимальних умов для функціонування в Україні мов національних меншин.

Ключові слова: мова, двомовність, мовна політика, проблеми.

Розвиток української мови і збереження мов національних меншин в Україні належить до пріоритетних завдань політики нашої держави.

В умовах етносоціальної ситуації, відродження і становлення української мови та захист мов національних меншин залежить від правильної політики нашої держави, механізмів реалізації й регулювання мовного законодавства.

Встановлення демократії та євроінтеграції в нашій країні потребують вирішення мовних питань та «впровадження толерантних, правових методик розв'язання мовних конфліктів» [3, с. 63], що зумовлює актуальність цієї статті.

З'ясувати сучасні проблеми функціонування української мови та мов національних меншин – мета нашого дослідження, втілення якої передбачає розв'язання таких завдань: описати причини виникнення цих проблем та вказати на шляхи їх вирішення.

Становлення української мови та мов національних меншин тісно пов'язане з державно-політичним устроєм. За радянських часів мовна політика партійного керівництва СРСР була спрямована на формування єдиної спільності – радянського народу з єдиною мовою міжнародного спілкування – російською. У більшості регіонів України домінувала російська мова, звідси й сформувалося поняття «друга рідна мова».

Основною проблемою функціонування української мови та мов національних меншин стало так зване «зросійщення» – сукупність дій та умов, спрямованих на зміцнення російської мови в республіках, що входили до складу Радянського Союзу. Відомо, що дипломатична, наукова сфера, вища школа, ЗМІ були офіційно й фактично російськими. Чимала кількість українських учених і досі черпає базові фахові знання з російської наукової літератури. Російською мовою надруковано переважну частину посібників та підручників, основну довідкову та наукову літературу. Тому часто виникає проблема у написанні наукових праць, проведенні занять, зокрема для викладачів інженерно-технічних спеціальностей, у складанні управлінської документації тощо. На думку О. Вишняка, широке використання російської мови пояснюється ще й модою, сліпим наслідуванням [2, с. 35].

Наступною проблемою функціонування української мови та мов національних меншин є дещо формальний характер мовної політики у державі, відсутність високого соціального статусу української мови, недосконалість і половинчастість нашого мовного законодавства в площині його практичної реалізації на рівні державних органів. Потрібно поліпшувати якість українського теле- і радіомовлення; створювати незалежні нормативної бази

підтримки і пільг для україномовних ЗМІ; забезпечити необхідну кількість україномовних підручників – не лише з української мови та літератури, а й з решти предметів, що викладаються українською; виробити дієві засоби захисту від актів публічної дискредитації української мови.

Третьою принциповою проблемою сучасної мовної ситуації є увиразнення диференціації регіонів на мовному ґрунті. Опитування Центру політичних і економічних досліджень імені Олександра Разумкова, проведене 18-23 листопада 2016 свідчить, що більшість громадян України (69%) вважають рідною мовою українську, 27% – російську, 2% – іншу мову. Сьогодні зберігаються істотні відмінності між регіонами – якщо в Західному, Центральному та Південному регіонах більшість опитаних назвали рідною українську мову (відповідно: 97%, 86% і 63%), то у Східному регіоні та Донбасі – російську (відповідно: 52% і 66%). Лише в Західному регіоні частка тих, хто назвав рідною мовою українську, близька до частки тих, хто розмовляє нею вдома. У всіх інших регіонах частка тих, хто переважно спілкується вдома українською мовою, менша, ніж частка тих, хто визнає її рідною. Найбільшою ця різниця є в Південному регіоні, де визнають рідною мовою українську 63% опитаних, а переважно спілкуються нею вдома – лише 34% [6].

Отже, якщо в західних областях мовна ситуація послідовно вирівнюється в бік монопольного функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя, то на сході й півдні вона й досі залишається суперечливою і часто стає об'єктом маніпуляції в руках провладних політиків. Не належно виконується «Рішення Конституційного суду України» щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування, що могло б стати потужним чинником у формуванні суспільно мовної свідомості громадян.

Четвертою проблемою функціонування української мови, зокрема, є неодномовність українського суспільства, нашарування різних національностей і мов. Близька спорідненість української та російської мов перешкоджає унормуванню української мови. Двомовні носії відчують труднощі в розрізненні мовних засобів, властивих кожній з мов. Як зазначає Емілія Огар «недостатнім є автоматизм у володінні літературною мовою основної частини її

носіїв, адже більшість їх користується нею не з дитинства, а також...часом важко зробити правильний (нормативний) вибір із широкого розмаїття дублетних форм» [7].

Негативний вплив на мовну ситуацію в країні також спричинила збройна агресія Росії проти України, окупація Криму та частини Донецької й Луганської областей, а також хвиля внутрішньої міграції. Проте на сьогодні україномовних стає дедалі більше, що демонструє прогрес у політичній свідомості українського населення. Відсоток шкіл із українською мовою навчання та дітей, які здобувають загальну середню освіту українською мовою, постійно зростає. Україна підтримує за рахунок державного бюджету освітні й культурні заклади багатьма недержавними мовами. Ця практика гідна наслідування.

Українська мова також набуває функції міжнаціонального спілкування. Активізується вивчення української мови у різних країнах світу, де готуються дипломатичні й наукові кадри, які мають працювати в Україні.

Підсумовуючи все вище сказане, зазначимо, що відсутність дієвих механізмів контролю за виконанням Закону про мови і 10 статті Конституції України, а також державної програми захисту української культури та культури національних меншин ще у 90-х рр., спричинила домінування російської мови в інформаційно-культурному просторі України. Їй досі не належно забезпечено попит значної частини населення України на продукцію своєї масової культури. Обмеженою залишається присутність у телерадіоефірі україномовних програм. Проте обнадійливим є попередньо прийнятий цього року Верховною Радою України закон про 75% української мови в аудіовізуальних ЗМІ.

Сьогодні існує необхідність розробити нові проекти документів з покращення вивчення української мови як державної у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням російської мови та мов інших національних меншин задля успішної інтеграції молоді в суспільство, усвідомлення відповідальності за розвиток держави. Адже молоде покоління – це завтрашній успіх і майбутнє нашої країни.

Всезростаючий інформаційний обмін передбачає збільшення науково-технічних публікацій українською мовою, а відповідно пріоритетної державної підтримки та заохочення молодих науковців.

Література

1. **Бурковський, І.** До питання про мову переважного вжитку серед людності України / І. Бурковський // Українська мова: з минулого в майбутнє. – К., 1998. – С. 189–192.

2. **Вишняк, О.** Мовна ситуація та статус мов в Україні: динаміка, проблеми, перспективи (соціологічний аналіз) / О. Вишняк. – К. : Інститут соціології НАН України, 2009. – 176 с.

3. **Євсєєва, Г. П.** Реалізація державної мовної політики в Україні: тенденції та перспективи / Г. П. Євсєєва // Вісн. Придніпровської держ. акад. будівництва та архітектури. – 2011. – № 4. – С. 63–67.

4. **Некрасов, А. І.** Культура і нація: мовний аспект державотворчого процесу / А. І. Некрасов // Культурно-історичні соціальні та правові аспекти державотворення в Україні : Матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса, 1996. – С. 34–35.

5. Таланчук, П. Наша державна мова українська // Дивослово. – 2000. – № 9. – С. 12–14.

Reference

1. Burkovs'kyi I. Do pytannya pro movu perevazhnoho vzhytku sered lyudnosti Ukrainy [Concerning the language of primary use among people in Ukraine]. Ukrainiska mova: z mynuloho v maibutnie [Ukrainian language: from past to present]. Kyiv, 1998, pp.189-192.

2. Vyshnyak O. Movna sytuatsiya ta status mov v Ukraini: dynamika, problemy, perspektyvy (sotsiologichnyy analiz) [Language situation and the status of languages in Ukraine: dynamics, problems, prospects (Sociological analysis)]. Kyiv, Instytut sotsiologiyi NAN Ukrainy Publ., 2009. 176 p.

3. Yevsyeyeva H. P. Realizatsiya derzhavnoyi movnoyi polityky v Ukraini: tendentsiyi ta perspektyvy [Realisation of the state language politics in Ukraine:

trends and prospects]. Visnyk Prydniprovskoi derzhavnoi akadademyy budivnytstva ta arkhitektury [Materials of the National Academy of construction and architecture]. 2011, no. 4, pp. 63-67.

4. Nekrasov A. I. Kul'tura i natsiya: movnyy aspekt derzhavotvorchoho protsesu [Culture and nation: Language aspect of the state creation]. Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Kulturno-istorychni sotsialni ta pravovi aspekty derzhavotvorennia v Ukraini» [Cultural historical social and law aspects of the state creation in Ukraine : Materials of the international conference]. Odesa, 1996, pp. 34-35.

5. Talanchuk P. Nasha derzhavna mova ukrayins'ka [Our state language is Ukrainian]. Dyvoslovo Publ., 2000, no. 9, pp. 12-14.

Petrovich L. I., Senior Instructor of the Department of Modern Languages, Educational and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), lubov.ivanivna@gmail.com

Garbar I. V., Senior Instructor of the Department of Modern Languages, Educational and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), garbar.iv@i.ua

Garbar A. I., Senior Instructor of the Department of Modern Languages, Educational and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), gar-bar@i.ua

The modern problems of functioning of the Ukrainian language and the national minorities' languages

The modern problems of functioning of the Ukrainian language and the national minorities' languages as well as their grounds and ways of their solutions have been analyzed in the article.

It has been determined that the priority tasks of the language policy of Ukraine are the mechanisms of implementation and regulation of language legislation, development of new projects of documents on improvement of learning Ukrainian

language as the state language and creating of optimal conditions for functioning of the national minorities' languages in Ukraine.

Keywords: *language, bilingualism, language policy, problems.*

Петрович Л. И., *старший преподаватель кафедры современных языков, Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), lubov.ivanivna@gmail.com*

Гарбар И. В., *старший преподаватель кафедры современных языков, Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), garbar.iv@i.ua*

Гарбар А. И., *старший преподаватель кафедры современных языков, Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), gar-bar@i.ua*

Современные проблемы функционирования украинского языка и языков национальных меньшинств

В статье проанализированы современные проблемы функционирования украинского языка и языков национальных меньшинств, причины возникновения этих проблем и пути их решения.

Определено, что приоритетными заданиями языковой политики Украины являются механизмы реализации и регулирования языкового законодательства, разработка новых проектов документов по улучшению изучения украинского языка как государственного и создание оптимальных условий для функционирования в Украине языков национальных меньшинств.

Ключевые слова: *язык, двуязычие, языковая политика, проблемы.*